

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 22 ΜΑΪΟΥ 2013 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ
ΜΑΘΗΜΑ:
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Α.1. Ο Σολωμός, εκτός των άλλων επιρροών, επηρεάστηκε και από το ρεύμα του Ευρωπαϊκού ρομαντισμού (Γκαίτε, Σίλλερ) που επικρατούσε στην Ευρώπη την εποχή της συγγραφής του «Κρητικού». Τρία χαρακτηριστικά του Ευρωπαϊκού ρομαντισμού που παρουσιάζονται στο ποίημα είναι τα ακόλουθα:

α) Το μεταφυσικό στοιχείο.

Ύστερα από την αποχώρηση της φεγγαροντυμένης και την αναφορά στο μακρινότερο παρελθόν του ήρωα (στους αγώνες της Κρήτης) εισάγεται στην αφήγηση ένα δεύτερο μεγάλο ποιητικό θέμα του Κρητικού, ο γλυκύτατος ήχος, που άρχισε ξαφνικά να ακούγεται και συνεπήρε το ναυαγό, ο οποίος κολυμπούσε για να φτάσει στη στεριά. Στους στ. 24 κ.ε. «Ήχος, γλυκύτατος ήχος, όπου με προβοδούσε... Ένας ήχος, «γλυκύτατος ήχος» που περιγράφεται ως μοναδικός μιας και δεν επαναλαμβάνεται ούτε και ο αντίλαλός του και τόσο δυνατός που κατακλύζει την φύση και την ψυχή του Κρητικού. Ένας ήχος που συνδέει το νόημά του με το νόημα της «Φεγγαροντυμένης»

β) Η αγάπη για την πατρίδα.

Στο ποίημα γίνονται αρκετές αναφορές στην πατρίδα και τους αγώνες του γι' αυτήν. Η αγάπη του για την πατρίδα άλλωστε ήταν η αιτία της περιπέτειάς του. Ειδικά στους στ. 39 – 42 [22]

«Κι ετάραζε τα σπλάχνα μου ελευθερίας ελπίδα

Κι εφώναζα: «ω θεϊκιά κι όλη αίματα Πατρίδα!»

Κι άπλωνα κλαίοντας κατ' αυτή τα χέρια με καμάρι» αποθεώνεται η ελπίδα για την ελευθερία, η περηφάνια και η αγάπη για τον τόπο του. Ειδικότερα, τον στ. 40 «Κι εφώναζα: «ω θεϊκιά κι όλη αίματα Πατρίδα ο Ι. Μ. Παναγιώτοπουλος τον έχει χαρακτηρίσει ως τον «πατριωτικότερο δεκαπεντασύλλαβο που υπάρχει στη νεότερη ποίηση μας». Στο στ. 42 «Καλή ν' η μαύρη πέτρα της και το ξερό χορτάρι» παρά την ιδιότυπη λιτότητα του εικονογραφικού υλικού για την περιγραφή της γενέθλιας γης είναι έκδηλη η βαθιά συγκίνηση, η λαχτάρα του ήρωα για την πατρίδα του. Στη συνειδησή του και τα πιο ταπεινά και ασήμαντα μεταμορφώνονται και γίνονται πολύτιμα.

γ) Η εξιδανίκευση του έρωτα.

Το ποίημα στο μεγαλύτερο μέρος του αποτελεί έναν ύμνο στον αγνό έρωτα. Ακόμα και αν δεχθούμε ως τελικό συνειδησιακό μόρφωμα από τη μελέτη του έργου τον «θεοποιημένο έρωτα» πρέπει να παραδεχθούμε την οφθαλμοφανή άλλωστε παρουσία του ιδανικού ερωτικού στοιχείου στον Κρητικό: στόχος του ήρωα είναι να σώσει όχι μόνο τον εαυτό του, αλλά και την αγαπημένη του, την οποία αγαπάει μέχρι την αιωνιότητα και περιμένει να την συναντήσει στη Δευτέρα Παρουσία.

Συγκεκριμένα, στο στ. 50 «Μόλις είν' έτσι δυνατός ο Έρωτας και ο Χάρος» ο Κρητικός συσχετίζει την αγάπη του για την κόρη με δύο νοητές μορφές, τον Έρωτα και τον Χάρο: Ο Έρωτας για την κόρη είναι αυτός που του κυριεύσε την ψυχή του και ο Χάρος είναι αυτός που

πήρε την αγαπημένη του. «... χάρη στη συνεργασία αυτών των δύο, που κατέληξε στο θάνατο της αγαπημένης του, μπόρεσε εκείνος να υπερβεί το Χρόνο (την άλλη δύναμη που διαφεντεύει τη ζωή στη γη [...]). Ο πάναγνος έρωτας του Κρητικού για την αρραβωνιαστικιά του είναι αυτός που του επέτρεψε να ρίξει μια ελάχιστη ματιά στην αιωνιότητα.» (Π. Μάκριτζ)

B.1. Κυρίαρχος ο ρόλος που δίνεται στη φύση από τον ποιητή σε όλο το έργο του. Αποκτά δυσθεώρητες, θεικές διαστάσεις παρουσιαζόμενη και με τις δύο όψεις της: της απόλυτης γαλήνης, ομορφιάς και αρμονίας από τη μία της άλογης βίας και ανυπέρβλητης δύναμης από την άλλη. Επιπλέον, τόσο η φεγγαροντυμένη όσο και ο «γλυκύτατος ήχος» ενσάρκωσαν ως ένα βαθμό το κάλλος και την τελειότητα της φύσης. Σύμφωνα λοιπόν, με τον Π. Μάκριτζ «Αυτό που κάνει εντύπωση (στον Σολωμό) είναι η επιμονή του να χρησιμοποιεί εικόνες από τον κόσμο της φύσης»

Πράγματι, στους στ. 25-28 προσπαθώντας ο Κρητικός να παρουσιάσει το είδος του ήχου αποφασιστικά επισημαίνει πως δεν ήταν ερωτικό τραγούδι κοριτσιού. Το ερωτικό τραγούδι το παρουσιάζει μέσα σε ένα ειδυλλιακό περιβάλλον με μία πολύ πλούσια εικόνα που δίνει υψηλό λυρισμό στο χωρίο. Μια κορασιά, λοιπόν, ακούγεται να τραγουδάει τον κρυφό έρωτά της μέσα σε ένα φουντωμένο δάσος την ώρα του δειλινού, τότε που ανατέλλει η σελήνη και λέει το τραγούδι της στη βρύση, στο δέντρο και στο λουλούδι. Ο μαγευτικός ήχος που ακούγεται μοιάζει με αυτό το έξοχο ερωτικό τραγούδι, αλλά δεν ήταν αυτό.

Στους στ. 35 – 43 κυριαρχεί και πάλι η εικόνα της φύσης όπου ο αφηγητής παρουσιάζει τον ήχο του σουραλιού να ακούγεται στον Ψηλορείτη προβάλλοντας την ιδιαίτερη αγάπη του για την ιδιαίτερη πατρίδα του, καθώς ο ήλιος έλαμπε στο καταμεσήμερο φωτίζοντας τα βουνά, τα πελάγη, τους κάμπους που έμοιαζαν να του γελούσαν κάτω από το δυνατό φως. Μέσα σε αυτή την εικόνα ο αφηγητής είναι και ο μοναδικός προνομιούχος ακροατής αυτής της μουσικής του σουραλιού (αγρίκαα)

Ωστόσο, και πάλι αποφασιστικά καταδεικνύεται πως ο μαγευτικός ήχος που άκουγε ο ναυαγός έμοιαζε με αυτόν τον ήχο του φιαμπολιού, αλλά δεν ήταν αυτός.

Έτσι, λοιπόν, με τις εικόνες αυτές, ζωντανά και παραστατικά ο αφηγητής αποδίδει τον απόκοσμο ήχο. Καταδεικνύεται με την πρώτη εικόνα το εξιδανικευμένο ερωτικό στοιχείο αλλά και η φυσιολατρία που είναι κυριαρχεί στοιχείο στην ποίηση του Σολωμού. Με τη δεύτερη εικόνα είναι εμφανής και πάλι η φυσιολατρία αλλά και η φιλοπατρία του Σολωμού. Τέλος, ας μην ξεχνάμε πως με την εικονοπλασία τονίζεται το συγκινησιακό στοιχείο και προκαλείται η επιβράδυνση στην εξέλιξη της πλοκής.

B.2. Στους στ. 29-34 «Δεν είναι αηδόνι... από τα χέρια υπάρχουν αρκετά διαφορετικά σχήματα λόγου που αποδίδουν τη γοητεία και την επιβλητικότητα του κελαηδήματος του αηδονιού. Ενδεικτικά τέσσερα από αυτά είναι τα ακόλουθα:

- Η μεταφορά: «σέρνει τη λαλιά του» στ. 29, και στ. 33 «έλιωσαν τα αστέρια» με την οποία αποδίδει στα άγλυχα ιδιότητες και εκφράσεις έμψυχων δημιουργώντας μια νέα πραγματικότητα ποιητική όπου σε όλα ενυπάρχει η ενοποιούσα ψυχή του κόσμου.
- Η υπερβολή: «το τραγούδι του αηδονιού αντιβουίζει πολύ μακριά ως πέρα στη θάλασσα και την πεδιάδα» στ. 31 προσπαθώντας έτσι ο αφηγητής να δείξει την απόσταση του.
- Το χιαστό: «Η θάλασσα πολύ μακριά, πολύ μακριά η πεδιάδα» στ. 32 και πάλι δείχνοντας τη δύναμη της γλυκύτατης λαλιάς που ακούγεται ως πέρα στη θάλασσα και την πεδιάδα.
- Η προσωποποίηση: προσωποποιείται η αυγή που ακούει το κελάηδημα του αηδονιού, στ. 33-34 «Ωστε που πρόβαλε η αυγή... κι ακούει κι αυτή και πέφτουν τα ρόδα από τα χέρια». Έτσι μέσω της προσωποποίησης της φύσης αυτή μεταμορφώνεται σε έμψυχη οντότητα και την παρουσιάζουν σαν ζωντανή κοσμική οντότητα.

Συμπερασματικά η λειτουργία των εκφραστικών μέσων είναι καταλυτική. Πάνω από όλα, μέσα από αυτά τα σχήματα, αναδεικνύεται η ποιητική τέχνη του μεγάλου ποιητή. Πέραν αυτού, με

αυτά υφαίνονται οι λεπτοί στοχασμοί, αποκτάει ρυθμό το έργο, κορυφώνεται το λυρικό στοιχείο, ζωντανεύουν στα μάτια οι εικόνες, προσδίδεται αμεσότητα και διεγείρονται ευγενή συναισθήματα και συγκινήσεις. Με ένα λόγο χωρίς αυτά τα σχήματα δύσκολα θα μιλούσαμε για ποίηση και μάλιστα υψηλού επιπέδου.

Γ.1. Η φεγγαροντυμένη έχει φύγει, σταμάτησε και ο ήχος. Και ο ναυαγός στρέφει και πάλι το ενδιαφέρον στη σωτηρία της αγαπημένης του. Το ποίημα ολοκληρώνεται με το σχήμα του κύκλου. Ο Κρητικός αρχικά έβλεπε τη στεριά και στο τέλος καταφέρνει να την προσεγγίσει. Ωστόσο, από το σημείο αυτό ως τη στιγμή κατά την οποία φτάνει στη στεριά (Και τέλος φθάνω στο γιαλό) παρατηρείται «αφηγηματικό κενό»: δε μας πληροφορεί ο αφηγητής τι ακριβώς συνέβη σε αυτό το χρονικό διάστημα, προφανώς επειδή δεν υπάρχει τίποτε σημαντικό και ενδιαφέρον υποθέτουμε ότι κολυμπούσε με κόπο μεταφέροντας την αγαπημένη του.

Ο ναυαγός, λοιπόν φτάνει στη στεριά, όπου αποθέτει την κόρη και μάλιστα με χαρά, επειδή κατάφερε να την πάει στο ασφαλές μέρος σώα (η σκηνή παρουσιάζεται παραστατικά με τους δραματικούς ενεστώτες «φθάνω – απιθώνω»). Είναι χαρακτηριστικό ότι ο αφηγητής δίνει σημασία στη σωτηρία της αγαπημένης του και όχι στη δική του αυτό φαίνεται από τη σύνταξη του ρήματος «φθάνω», που χρησιμοποιείται ως μεταβατικό: ενώ περιμένουμε να ακούσουμε απλώς φθάνω στο γιαλό, η διατύπωση είναι διαφορετική: φθάνω στο γιαλό την αρραβωνιασμένη.

Όμως ύστερα από τη χαρά, στο δεύτερο ημιστίχιο του τελευταίου στίχου, με μιαν έντονη αντίθεση (χαρά – πεθαμένη ο και εδώ είναι αντίθετος) έρχεται αφηνιαστικά η ανατροπή: η αγαπημένη ήταν νεκρή (είχε πνιγεί) και επομένως πήγε στα χαμένα όλη η προσπάθεια για τη σωτηρία της. Έτσι, ύστερα από το ξεκλήρισμα όλων των μελών της οικογένειας του Κρητικού (απόσπασμα 4 [21.], στ. 31-34), τώρα αυτός έχασε και την αγαπημένη του και έχει μείνει παντέρημος στον κόσμο, χωρίς οικογένεια, χωρίς αγαπημένα πρόσωπα, χωρίς πατρίδα.

Η αφήγηση τελειώνει απότομα μαζί με το ποίημα, με λιτότητα και κυρίως χωρίς θρήνους για το θάνατο της κόρης, αφού ο αφηγητής μας έχει ήδη γνωρίσει ότι η αγαπημένη του βρίσκεται στον Παράδεισο, όπου θα σμίξουν, για να ζήσουν μαζί στην αιωνιότητα. Επομένως, είναι περιττά τα περισσότερα λόγια.

Δ.1. Το ποίημα του Δ. Σολωμού «Ο Κρητικός, παρουσιάζει κάποιες ομοιότητες με τη νουβέλα του Ν. Λαπαθιώτη «Κάπου περνούσε μια φωνή». Συγκεκριμένα, θα μπορούσαμε να επισημάνουμε τα ακόλουθα:

Και στα δύο έκδηλη είναι η φυσιολατρία. Μέσα από πολλές ποικίλες και ζωηρές εικόνες αποδίδεται το ερωτικό τραγούδι του κοριτσιού «...στα δάση που φουντώνουν... τ'άστρο του ουρανού...του δέντρου...του λουλουδιού» προσπαθώντας ο Κρητικός να αποδώσει την υφή του γλυκύτατου ήχου που ακούγεται. Στο παράλληλο κείμενο η Ρηνούλα ονειρεύεται ένα μεγάλο δάσος γαλανό, με ένα μεγάλο πλήθος... λουλούδια» που τη μαγεύει.

Επιπλέον, καταδεικνύεται και το ερωτικό στοιχείο. Εκτός από την προσπάθεια του Κρητικού να σώσει την αγαπημένη του, δείχνοντας έτσι την πάναγνη αγάπη του γι' αυτήν ενδεικτικό είναι και το ερωτικό τραγούδι του κοριτσιού. Αντίστοιχα και στο παράλληλο, η κοπέλα ακουεί «την παθητική και πλερίά φωνή του Σωτήρη» που «έμεινε μονάχη και κυρίαρχη» και ακούγοντας την η «Ψυχή τους έλιωνε βαθιά σαν κερι».

Τέλος, κυρίαρχος είναι ο μεταφυσικός γλυκύτατος ήχος που κυριεύει τον Κρητικό αποπροσανατολίζοντας τον από το στόχο του «Ήχος, γλυκύτατος ήχος όπου με προβοδεύει» στ. 24, στ. 51-54 «μ' άδραχνε...». Στο παράλληλο καταλυτική είναι και η επίδραση της μελωδίας που ακούγεται στην ψυχή της Ρηνούλας και την κάνει να πιστεύει πως «ήταν πια φτασμένη στον παράδεισο».

Ως προς τις διαφορές των δύο κειμένων θα μπορούσαμε να επισημάνουμε τα ακόλουθα:

Αρχικά, ενώ στον Κρητικό ο ήχος που ακούγεται είναι αγνώστου προελεύσεως και αφηγητής προσπαθεί να εντοπίσει την πηγή και την ποιότητα του μάλιστα με τρεις αποφαιτικές παρομοιώσεις, στο παράλληλο ακούγονται πολλές φωνές αλλά εκείνη που ξεχωρίζει είναι η φωνή του Σωτήρη με τις συγκεκριμένες ιδιότητες «γλυκιά, δυνατή, ήμερα παθητική και πλέρια» «μοιάζει με χάδι τρυφερό, λησμονημένο γνώριμο και απόκοσμο».

Και η δεύτερη διαφορά εντοπίζεται στο ονειρικό στοιχείο του παράλληλου και στο παραισθησιακό χώρο του Κρητικού. Η Ρηνούλα τα χαράματα, την ώρα που την πήρε ο ύπνος ονειρεύτηκε πως ήταν σε ένα μεγάλο δάσος...» Ο ναυαγός Κρητικός ωστόσο, κατά τον αγώνα του μέσα στην φουρτουνιασμένη θάλασσα ξαφνικά ακούει έναν απόκοσμο ήχο που δεν μπορεί να προσδιορίσει, μια παραίσθηση που τον έλκει τόσο ώστε να αποχωριστεί ακόμα και το σώμα του.

Τέλος, όταν επανέρχονται στην πραγματικότητα, ο Κρητικός εκπληρώνει ένα μέρος του στόχου του φτάνοντας στην ακτή αλλά χωρίς να σώσει την κορασιά ενώ στη νουβέλα δεν επέρχεται ο θάνατος αλλά επικρατεί το συγκινησιακό στοιχείο.

Επιμέλεια απαντήσεων:
Σκυριανού Μαίρη
Μπέκου Νατάσα
Φιλολόγοι
Φροντιστήριο Μ.Ε «ΕΠΙΛΟΓΗ» - Καλαμάτα
<http://www.epil.gr>